

Gaziantep'de Karacaoğlan'la ilgili bilgiler

Dr. Cemil Cahit GÜZELBEY

Bu ünlü halk ozanını yurdun birçok yerleri benimsemektedir. Biz Gaziantep'li olarak aynı savdayız. Ancak bu savımız bir sözcükten, ozana ait olduğu kuşkulu bulunan bir dizeye geçen bir söze değil, aşağıda anılacağı üzere bir çok kanıtlara dayanmaktayız. Karacaoğlan'ın Gaziantep Türkmenlerinden olduğuna ilişkin savımı, 1977' de şair Hukukçu Vecdi Yarman ve arkadaşları tarafından Ankara ve İstanbul'da ayrı ayrı düzenlenen (Karacaoğlan Semineri) için hazırlayıp hastalığım nedeniyle katılamadığımdan orada okunan bir bildiri de uzun uzun açıkladım.

Bu bildirin temel konusu, ünlü ozanımızın nereli olduğu sorusunun karşılığıdır.

Karacaoğlan hakkında başta rahmetli kentdaşım İshak Refet İstıman ile Sadettin Nüzhet Ergun'un olmak üzere bir çok kitap, sayısız yazı çıkmıştır. Bu kitap ve yazılardan hiç biri ozanın doğduğu, yaşadığı ve öldüğu yerle yaşadığı çağı kesin olarak belirtmemişlerdir.

Bu konuda ileri sürülen yerleri şöyle sıralayabiliriz :

Doğduğu yer olarak Fek'e'nin Gökçe, Bahçe'nin Farsak, Kırşehir'in Mamalı, Kilis Zobular, Nizip'in Keklikçe, Akpınar, Gaziantep'in Çarpın köyleri, Bulgar ve Binboğa Dağları, Erzurum, Kozan, Mut, Gülnar, Silifke, Belgrad kent ve kentcikleri.

Ölüm yeri için de Kahramanmaraş'ın Çizel yaylası, Gaziantep'in Çarpın, Nizip'in Keklikçe köyü, Tarsus'un Eshap-ı Kehef mağarası, Mut, Gülnar.

Bir araştırma heveslisi olarak zaman zaman karşılık bekleyen bu üç soruna eğildim. Ozanın deyişlerini her okuyuşta hayalim beni Kilis, Oğuzeli, Nizip ve genel olarak Gaziantep bölgesindeki Elbeyli, Barak Türkmenleriyle öbür Türkmen toplulukları arasında dolaştırır. Bu düşünsel gezinin nedeni ozanın kullandığı dil, sözcük ve deyimler, yer ve yemek adları, şivesidir. Dikkati çeken bu sözcükler, deyimler, şive özelliklerini yansıtan fiil çekimlerinin yüzlerce örneği vardır.

Karacaoğlan'ın Gaziantep bölgesiyle ilgisi yalnız dil bakımından değildir. Bölgemizde ozan hakkında anlatıla gelen ilginç öyküler, bir de uzun hava Karacaoğlan türküsü vardır. Bu türkü çok tiz bir sesle okunur. Bu neden ile her bayıgıt bu türküyü okuyamaz. Zurna veya bağlama eşliğinde okunulan bu hava şimdi de düğünlerin, eğlence topluluklarının en makbul bir müzik parçasıdır. Bu düğün ve eğlence topluluklarında, bir yandan milli oyunlarımızın (ağır halay) denilen bölümü icra edilirken, bir yandan da sesi tiz ve güzel birisi türküyü söyler, bu sırada davul zurna tempo tutar. Bu türküyü notaya aldirmek için bütün çabalarım boşa gitti. Kimse kıvıramadı. Bu türkü notaya alınmaz deyip işin içinden çıktılar. Nasılsa rahmetli Ferruh Arsunar'ın da gözünden kaçmış. Karacaoğlan'la ilgili öykülere gelince : Bu öykülere geçmeden önce önemli bir notayı açıklamak gereğini duyuyorum. Bundan 70 yıl önce henüz 7 - 8 yaşlarında ninemin dizi dibinde masal dinlerken sık sık Kara-caoğlan'la karşı karşıya gelirdik. Öykülerin aşkla ilgili bölümünde ilk kez veya bir ayrılıktan sonra ani olarak karşılaşılan sevgililer, coşkularından hemen bayılıverirler. Bunları ayıltmak için Karacaoğlan'a haber gönderilir. Ozan elinde sazı ile olay yerine gelir. Bayılanların baş ucunda çalar, söyler, biraz sonra aşıklar kendilerine gelirler. Burada halkın afsuncu yerine bir halk ozanına baş vurması ilginçtir. Bundan başka bir çok halk ozanı hiçbirisi değilse niçin Karacaoğlan'dır? Birçok masallarda tekrarlanan ve tekrarlanana gelen bu olay ozanın halkın bilincine yer ettiğini ve bu çevre ile çok yakın ilgisi bulunduğunu gösterir.

Gaziantep dağlarından Sofun yüksek çıkıntılarında birinin dibinde bıçakla kesilmiş gibi duran bir kayanın yerle birleştiği yarığında akan, gerdek pınarı adında bir kaynak var: Pınar adını bir aşk serüveninden almıştır. Kimilerine göre bu serüvenin erkek kahramanı Karacaoğlan'dır.

Karacaoğlan Sof çevresindeki köylerin birinden bir kız kaçıtır kızın babası ve kardeşleri olayı öğrenince sevgililerin arkalarına düşerler. Canlarını Sofun kayalık ormanlarına atan

kaçaklar o zaman pınarı bulunmayan kayanın yanına gelirler. Uzaktan izleyicilerin sesleri duyulmaya başlar. Kız ve oğlan ellerini kaldırarak kendilerini koruması için tanrıya yalvarırlar dilekleri kabul edilir. Kaya göğsünü yarar. Adam geçecek kadar bir yarık oluşur. Sevgililer kendilerini yarığın içine atarlar.

Sayın Müjgan Cunbur'un Karacaoğlan yapıtındaki endekste, Gaziantep bölgesindeki yer adları başka bölgelerdekilere oranla büyük bir çoğunluk gösterir, işte bunlardan gözümüze çarpan örnekler.

Akpınar : Gaziantep, Kilis, Nizip'te bir köy Araban :

Gaziantep'in kuzeyinde bir bölge ve ovanın adı Arkık :

Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde bir köy Vakıda : Gaziantep'in

Oğuzeli ilçesinde bir köy Beşdeli : Gaziantep'in Oğuzeli

ilçesinde bir köy Cincin Hüyüğü : Gaziantep'in Dülük yolu

üzerinde ikiz Kuyu : Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde bir köy

Nafak : Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde bir köy Sazgın :

Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde bir köy (kimi metinlerde Sargın)

Tılbaşaş [Gaziantep Oğuzeli ilçesinde bir köy ve bir kale adı.

Mülk :Gaziantep Oğuzeli lisesinde bir köy (Metinlerde Melek olarak geçiyor. Doğrusu Mülk'tür. Zaten Melek olarak okundumu vezin aksıyor. Şu örnek bunu açıkça gösteriyor : Mülk köyü gar kolmuş güle nergize, halbuki Melek köyü gar kolmuş biçiminde okununca bir hece fazla oluyor.

Hacımanlı : Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinde bir köy adı (Metinde Hacıman olarak kayıtlıdır.)

Rasaf : Gaziantep, Kilis, Nizip, Yavuzeli ilçelerinde eskiden kalma taş köşeli yoldur.

Baliksuyu : Dipnotunda Gaziantep'te bir pınar diye kaydedilmiştir. Gaziantep'de kent içinden akan Alleben deresi kenarındaki pınarın adı (Balıklı Pınar) dır. Baliksuyu ise Kilis-Gaziantep asfaltı üzerindeki Kazıklı köprüsünün altından akıp Halep'e giden bir deredir. Suriye ulusal sınırlarımız içinde bulunduğu çağlarda Oğuzeli'nin Hacı köyündeki Paşapmarı ve

Sazgm Pınarları sularını bir kanal içinde topladıktan sonra (Kuveyk) öbür adıyla (Halep Arkı) adını alarak akan su ile birleşir.

Beyler Çınarı : Gaziantep - Kilis ilçe merkezine yakın bir yerin adı.

Ergenkuyu : Gaziantep merkezine bağlı Bebirge (Babilge) yeni adıyla (Kurtuluş) köyü de eskiden kalma bir kuyunun adıdır. Burada vaktiyle bayındır bulunan bir köyün harabesi bulunmaktadır.

Egrikol : Gaziantep köylerinden biri (öbür adı Eğrice mezarası)

Gedik : Nizip - Antep arasında bir yer adı olarak gösteriliyorsa da bu yerin adı (Küfte Gediği) dir. Karacaoğlan'ın deyişinde geçen Gedik. Arkık ve Sazgm köyleri arasındaki Hengirmen Gediğidir.

Gündeşli Ovası : Barak ovasının Suriye'deki devamı Elbeyli : Gaziantep çevresinde büyük bir oymak, Oğuzeli ve Kilis ilçelerinde bir bölgenin adı.

Kabaktepe : iskenderun'da bir diğer adı olarak gösterilmekte ise de, Gaziantep - Nizip asfaltının 5. km'sinde kuzeyde bir tepe de bu adla anılır.

Karadağ : Gaziantep Yavuzeli ve Araban ilçelerinin sınırın çizen ve batıdan Fırat Nehrine kadar uzanan bir sıradağ.

Kırım : Gaziantep'in Arıl köyü kuzeyinde fıstıklıklarıyla ünlü bir yer adı.

Keferdis : Gaziantep - islahiye asfaltı üzerinde islahiye'ye bağlı bir köy. Şimdi adı Sakçağözü olup bucak merkezidir.

Menekşe Yaylası : Gaziantep'in Sof dağında bir yer.

Sacur : Gaziantep'in batısından çıkarak akan kentin içinden geçen, Oğuzeli topraklarını suladıktan sonra Suriye topraklarında Fırat'a karışan bir ırmak.

Subuğaz : Gaziantep'in kuzeydoğusunda bir köy adı.

Ayneros Pınarı : Subuğaz köyünde bir pınarın adı.

Sultan Pazarı : Gaziantep'te kale altında bir pazar yerinin adı.

Perçembeli : Gaziantep Sof dağında bir yer adı. Hilal Özü : Gaziantep'in Kilis ilçesinde susuz bir derenin adı. Gaziantep' te susuz derelere "Öz" denir.

Cincin : Gaziantep'te eski bir köyün adı imiş (bir hüyük adı)

Karacaoğlan'm deyişlerinin derlenmesinde traskınsyon kullanılsaydı şive özellikleri daha açık bir surette belliolur, savımız daha güç kazanırdı.

Kaya hemen kapınıp eskisi gibi olur. izleyenler oraya kadar gelirlerse de bir şey sezmeden elleri boş dönerler, bunları uzaklaşınca kaya yeniden yarılr. Karacaoğlan ve kız dışarı çıkarlar. Gece bastırıldığında burada yatmaya karar verirler. Çevreden topladıkları yaprak ve otlarla kendilerine bir zıfaf yatağı yaparlar. Ertesi sabah kaya bu kez yine yarılr, açılan yarıktan sular akmaya başlar, iki sevgili burada yıkanırklar. Bundan ötürü kayanın adına (Gerdek Pınarı) denir.

Yukarıki öykünün geçtiği Sof dağının kollarından ikisinin orta yerinde, kırmızı mermerleri, havası, suyu, ermiş kişileri ile ünlü (Çarpın) adında bir köy vardır. Burada meşe ağaçları çok eski bir mezarın Karacaoğlan'a ait bulunduğu yaygın bir söylenti halindedir.

Gaziantep'te genel kanı Karacaoğlan'm Barak'lı olduğu hakkındadır. Baraklılar da ozanın bu bölgenin Keklikçe köyünden olduğuna inanmaktadırlar. Gaziantep Lisesi emekli müzik öğretmeni Ferit Ginol'un saptadığına göre, Karacaoğlan'm bu köyde oturur yakup adında bir oğlu varmış. Yine Bearak'ta (Akpmar) köyünde (Telli Durna) adında bir kıza gönül vermiş yanıp tutuşuyormuş. Artık bir hayli yaşlanmış bulunan Karacaoğlan durumu öğrenince sazını omuzlâmış. Akpmar'a gitmiş. Kıza oğlunun aşkını dile"getiren şiirler söyleyerek işi tatlıya bağlamış.

Barak'ın Keçili köyünden Hüseyin Tabur'un anlattığı öykü ise :

Karacaoğlan yaşlandıktan sonra köyü olan Keklikçe'ye dönerek tarım işleriyle uğraşmaya başlar. (Sefil Yakup) adında bir de azadı varmış. Bir gün gelir Yakup yemez içmez olur.

sarar ip solmaya başlar, iştahlı yemek yiyemez iyi iş göremez . Bunun nedenini araştıran Karacaoğlan. Sefil Yakup'un Akpınar köyünde (Telli Durna) adında bir kıza vurulduğunu öğrenir. Sazını alarak delikanlı ile birlikte Akpınar köyüne yollar. Kız köydeki pınar yakınında bir çadırda oturmaktadır. Kendi bir Abdal gibi çadırın önüne gidip oturur. Çalıp söylemeye başlar. Sefil Yakup'u da pınarın başına yollar. Karacaoğlan'ın çadıra karşı söylediği parça şudur :

Bittimola Şam elinin hurması
Gittimola ala gözün sürmesi
Hama'nım Hamıs'ın telli durnası
Durna, yarın selam saldı gel deye

Bittimola Şam elinin gülleri
Aştımola siecinden dalları Su Sefil
Yakup'un şirin dilleri Durna, yarın
selam saldı gel deye

Bir ağaçta biter kırk yanal alma
Birinden gayriye elini salma Irak,
yakın deye eğlenip kalma Durna,
yarın selam saldı gel deye

Aşına da Karacaoğlan aşma
Yeni girmiş onüç ondört yaşına
Irak değil Akpınar'ın başına
Durna, yarın selam saldı gel deye

Karacaoğlan'a ilişkin bir öykü de Karçomakh Keleş Hasan'dan alınmıştır. Bu öyküde Karacaoğlan korkak bir erkek tipi olarak canlandırılır.

Ozan, obanın birinden güzel bir kız ayartır. Birlikte kaçarlar. Akşam vakti islahiye'nin Lece denilen meşe fundalığı içine düşerler. Geceyi burada geçirmek üzere yana yana uzanırlar. Gecenin bir vaktinde kız ;

- Beni bir hayvan yutuyor diye bağırır. Karacaoğlan yerinden fırlar. Bir de ne görsün. Sevgilisi bir evran (çok büyük yılan) ayak tarafından başlamış yarı gövdesine kadar evranın

ağızına gömülmüş, kız da kollarını yana açmış durumda. Kız der ki :

- Kollarımı açtığımdan beni tüm yutamaz. Sana da bir şey yapmtz. Sen bıçakla ağzının yanından başlayarak onu ikiye parçala. Hemen ölür. Ben de kurtulurum. Karacaoğlan kızın dediğini yapmak şöyle dursun, adım adım gerileyerek kaçmak niyetinde olduğunu gösterir, kız bu korkaklık karşısında çok üzülür ve kızar. Ellerini birbirine kavuşturur.

- Senin gibi korkak bir erkekle olmaksansa evranın karnında öleyim der. Ozan, olay yerinden uzaklaşırken kız da hayvanın ağzında kaybolur.

Karacaoğlan durumu kızın ailesine bildirir. Babası ve kardeşleri olay yerine koşarlar. Oraya bir kuzu bağlarlar, Evran biraz sonra ortaya çıkar kuzuyu da yutar. Hemen üzerine atılarak karnını açarlar ki midesinde bir yumak saç kalmış.

Başka bir öykü ozanın ölümüyle ilgilidir. Bunu da yine yukarda adı geçen emekli müzik öğretmeni Ferit Ginol salp-tamıştır.

Karacaoğlan, doğum yeri olan Keklikçe köyüne döndükten sonra bir gün köyün harman yerindeki bir ağaca sazını asmış belini de bu ağaca dayamış. Gözlerini kapamış, biraz sonra yanma gelenler ozanın öldüğünü anlamışlar.

Köylüler günlerce asılı duran saza ilişmemişler, yıllar yılı Karacaoğlan'ın parmaklarının dile getirdiği sazi bir sürede "ilgıt ilgıt esen garbiye yelleri" inletmiş.

Rahmetli Keleş Hasan'dan ozanın şu parçası alınmıştır. Toplanan deyişler içinde buna rastlamadığımdan sunuyorum :

Sultan Süleyman'a kalmayan dünya
Bu dağlar yerinden ayrılır,
Nice yüzbin yıldır çürüyen tenler
Hakkın emriyle dirilir bir gün

Ne güzel yapıdır cennet yapısı
Çok aradım görülmüyor kapısı
Benim korktuğum Sırat köprüsü
Cehennem üstünü kurulur bir gün

Şu karşiki dağlar karî dağ olsa Çevre
yanı mor sümbüllü bağ olsa Ağa olsa,
paşa olsa, bey olsa Yakasız gömleğe
sarılır bir gün

Şu dünyada adam oğluyum dersin
Haramı helale katarak yersin Yeme el
malını sonra verirsin iğneden ipliğe
sorulur bir gün

Gökteki yıldızın önü terazi
Ülger ile aşar gider birazı
Mahşer kurulunca sorarlar bizi
Mizanla terazi kurulur bir gün

Şu fani dünyada konar göçersin
Ecel şerbetinden bir gün içersin
Sırat köprüsünden naşı! geçersin
Amelin arkana verilir bir gün

Haram neymiş, helal neymiş diyenler
Tatıl tatlı pişiripte yiyenler Günde binbir
türlü asvap giyenler Köyneğinin urgu
yirilir bir gün,

Karacaoğlan der ki mesken ötede
Keramette ana ile atada Elveda çağırır
gözler ötede Mahşer halkı orada dirilir
bir gün

Yeniden Karacaoğlan nerelidir. Ne zaman yaşamıştır, nerede ölmüştür sorularına dönüyoruz. Bütün araştırmacıların Söz birliği ettiği gibi güney bölgesinden olduğuna hiç kuşku yok, ama güneyin hangi bölümündedir? Önemli olan bu sorunun karşılığıdır. Hala söylenen türküsü, anlatılan masalları, fakat asıl dil özelliği bakımından Gaziantep - Kahramanmaraş Çukurova'da konar göçer olarak dolaşan, hele 17 ve 18. yüzyıllarda bu konup göçmesi pek yoğunlaşan bir Türkmen oymağının çocuğudur. Bunlardan en ağır basanı Gaziantep

çevresinin Barak. Elbeyli, Türmen topluluklarından olmasıdır.

Ozana ait olduğu ileri sürülen ve bundan ötürü de doğum yeri saptanmaya çalışılan "Mamalu da ben bir Rıdvanoğluyum" dizesindeki Mamaiu sözcüğünü Kırşehir'in bir köyünden olarak anlamak biraz daha uzağa bakmaktır.

Mamalu Kadirli boyunun Ceriî oynağına bağlı bir oy madır. Kadirliiler Gaziantep, Maraş, Çukurova'da kalabalık bir topluluk halinde bulunmuşlardır. Öbür obaları olan Oruçgazili, Söylemezli. Ulaşlı, Akçakoyunlu, Kozanlı, Karahasanlı obaları Gaziantep bölgesinde köy, aile ve başka yer adları olarak yaşamaktadır.

Cerit, Gaziantep'in Başpınar denilen şimdi organize sanayi sitesinin kurduğu yerden başlayarak, şehirde de Mamalu oynağından kimselerin oturdukları Gaziantep Şer'i Mahkemelerinden anlaşılmaktadır. (C. 79. s. 159) 48 km'lik, Gaziantep Adana asfaltının iki yanı Cerit adıyla anılır.

Karacaoğlan'm neden Mamalu Türkmen oynağından olduğu kabul edilmiyor da Kırşehir'in bir köylüsü olarak niteleniyor. Gerekçe içinde aynı düşünce ileri sürülebilir. Kmilis çevresinde Mamai adında bir Türkmen oynağı yaşamıştır.

Ölüm yerine gelince Kektikçe'de öldüğü yukarıki öyküde geçmekte ise de burada bir mezarı olup olmadığını öğrenemedim. Çarpın köyünde bir Karacaoğlan mezarının varlığı söylenmekle birlikte Mut hakkında sav da vardır.